

Sasha Streshna, Rock, Paper, Scissors, 2023, λάδι σε καμβά, 120 x 200 εκ.

Ο αρχαιοελληνικό

Του
ΣΤΕΦΑΝΟΥ ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ*

ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ ΜΠΕΤΣΑΚΟΣ, *Ο πολιτικός λόγος των Αρχαίων Ελλήνων. Λόγος για την πόλη, τον πολίτη, το πολίτευμα, για την πολιτική, τον πολιτικό, το πολιτικό*, εκδόσεις Πατάκι, σελ. 510

Ο Βασίλης Μπετσάκος καταπνέεται με ένα πραγματικά δύσκολο εγχείρημα: εφόσον δηλαδή στο πεδίο της αρχαίας ελληνικής πόλης, η ουσία της πολιτικής, και ως προς την πρακτική υφή της και ως προς τη θεσμική της λειτουργία, αποτελεί κατεξοχήν αντικείμενο φιλοσοφικού στοχασμού, η προσπάθεια να ανατάμουμε τις συγκεκριμένες λειτουργίες, μέσα από την εξέταση του πολιτικού λόγου, είναι δύσκολο αγώνισμα. Αυτό το βιβλίο συνιστά τεκμήριο επιτυχίας μιας τέτοιας προσπάθειας. Ο συγγραφέας παραθέτει και σχολιάζει μεγάλο -και αντιπροσωπευτικό του είδους- μέρος των σχετικών κειμένων, με τέτοιο τρόπο, ώστε να καταφαίνεται και το αρχαιογνωστικό του υπόβαθρο, αλλά και η πρόθεσή του να απευθυνθεί στο μεγαλύτερο δυνατό εύρος αναγνωστών, κάνοντας οικείο τον αρχαιοελληνικό πολιτικό λόγο, επιτρέποντας μάλιστα και τη δυνατότητα της σύγκρισης με τον πολιτικό λόγο σε νεότερες και σύγχρονες εκφάνσεις του.

Ο συγγραφέας εργάζεται σε δύο επίπεδα: και εξετάζει την οργάνωση του πολιτικού λόγου, αλλά και τον συνδέει με τον φιλοσοφικό στοχασμό για την οργάνωση της πολιτείας και τον ρόλο της πολιτικής, όχι μόνο ως πράξης, σε επίπεδο θεσμικής οργάνωσης, αλλά και ως πράξης που ισοδυναμεί με στάση ζωής για τον πολίτη. Τα παραπάνω διαθρώνονται σε δώδεκα ενότητες, αποτελούμενες από επιμέρους υποενότητες. Αυτή η διάρθρωση συμβάλλει και στη διδακτική αξιοποίηση του βιβλίου, διότι κάθε ενότητα έχει έναν είδος αυτοτέλειας, υπό την έννοια ότι περιλαμβάνει προλεγόμενα, αλλά και μία τελική σύνοψη της σχετικής βιβλιογραφίας. Αυτό, όμως, που, κατά τη γνώμη μου, αναδεικνύει τη διδακτική αξία του βιβλίου είναι ότι δίνει τη δυνατότητα -κάτι που φαίνεται απλό, αλλά προϋποθέτει μεθοδικά και εργώδη προσπάθεια- αναγνωστικής άσκησης. Συγκεκριμένα: σε καθεμία από τις υποενότητες του έργου, περιλαμβάνεται μετάφραση του αντίστοιχου αρχαίου κειμένου, η οποία συνοδεύεται από έναν, αυστηρής συνοχής, σχολιασμό, που φέρει τον τίτλο «Ανάγνωση».

Επιμένω σε αυτό, διότι έχει μεγάλη αξία και βαρύτητα, επειδή το πώς διαβάζονται αυτά τα κείμενα δεν μπορεί να το μάθουν οι φοιτητές και οι φοιτήτριες με ένα αντίστοιχο εγχειρίδιο οδηγιών, αλλά μόνο στην πράξη. Και πράξη είναι η ίδια η αναγνωστική ενδιαιτημένη με τα κείμενα. Η μεθοδολογικά συγκροτημένη μελέτη τους, η οποία, μακρύνει του ανούσιου σχολαστικισμού, μπορεί να είναι γόνιμη και δημιουργικά σχολαστική, υπό την έννοια της επίμονης και διερευνητικής εστίασης σε λεπτομέρειες, που, συχνά είναι αυτές οι οποίες όντως «κάνουν τη διαφορά». Όλο αυτό επικουρείται από την πολύ κατατοπιστική και οδηγική εισαγωγή, η οποία χαρτογραφεί την προβληματική του συγγραφέα και το πώς την εκθέτει στο βιβλίο του. Έχει επίσης σημασία να τονισθεί, ότι ο υπότιτλος του βιβλίου ονοματίζει τους κύριους άξονες που συνδέουν αυτήν την προβληματική ως σύνολο εξεταζόμενων ζητημάτων, τα οποία αποτελούν και κα-

ος πολιτικός λόγος

τεροκίνη αντικείμενα του πολιτικού λόγου και όχι μόνο του αρχαιοελληνικού. Σε αναφορά προς αυτές τις κρίσιμες έννοιες, νοηματοδοτείται ο πολιτικός λόγος και στον νεωτερικό, αλλά και στον σύγχρονο κόσμο. Χωρίς αυτές, δεν έχει περιεχόμενο.

Ο συγγραφέας αναδεικνύει το πώς η πολιτική κοινωνία θεμελιώνεται στον λόγο και το πώς η χρήση αυτού του λόγου παράγει θεσμικά αποτελέσματα. Έτσι, μας δείχνει και το πώς η πόλις οργανώνεται ως σύνολο σχέσεων, αλλά και το πώς αυτό το σύνολο αποτελεί το πεδίο όλων των πολιτικών και κοινωνικών ενεργημάτων. Ο πολιτικός λόγος είναι και πολιτική πράξη. Χωρίς αυτή τη σχέση, δεν είναι εξηγήσιμη -ούτε καν εφικτή- η πολιτική συνοίκηση. Χωρίς την πολιτική συνοίκηση, είναι αδιανόητη η πολιτική συνύπαρξη, εφόσον θα είναι εκτός χώρου: όχι γεωγραφικού -αυτός βρίσκεται- αλλά πολιτικού χώρου, δηλαδή του χώρου της αντιπαράθεσης και της αλληλοαναγνώρισης.

Έτσι, με την κατάλληλη αναφορά και χρήση των κειμένων, ο Βασίλης Μπετσάκος επιτυγχάνει να μας δείξει, με πολύ εύληπτο τρόπο, την ουσιαστική σχέση ανάμεσα στον δημόσιο χώρο και την ιδιωτική σφαίρα (παρόλο που πρόκειται για νεωτερική διάκριση, με φιλελεύθερο περιεχόμενο, που δεν υπάρχει, βέβαια, με αυτήν τη σημασία, στην αρχαιοελληνική πόλη, αλλά η ανάγκη της σαφούς συνεννόησης με τον αναγνώστη επιτρέπει την καταχρηστική αναφορά σε αυτό το σημείο), έτσι ώστε να εξηγείται το πώς οργανώνεται ο κοινωνικός βίος πρωτίστως ως πολιτικός βίος. Με αυτόν τον συστηματικό τρόπο, ο συγγραφέας μας δείχνει το πώς αναπτύσσεται η πόλη, κατά τον 5ο αιώνα π.Χ., μαζί με τη σύσταση και την ανάδειξη της Εκκλησίας του Δήμου. Στο κέντρο του εξεταστικού ενδιαφέροντος είναι και η επικριτική αναφορά ως προς την ισονομία, τη σχέση νόμου και φύσης, δικαιοσύνης και ισότητας, αλλά και, πρωτίστως, του νόμου ως θεμελίου -και σχεδόν ιδρυτικής συνθήκης- της πολιτείας. Έχοντας οργανώσει το πεδίο του, επί τη βάση της μεθοδικής εξέτασης αυτών των εννοιολογικών σχέσεων, εξετάζει σε αυτό και τον ορισμό, καθώς και τη μεθοδολογική διάκριση, των πολιτευμάτων.

Η θεωρητική θεμελίωση και η μέθοδος ορισμού και διάκρισης των πολιτευμάτων, στα «Πολιτικά» του Αριστοτέλη, συνιστά, ακόμη και σήμερα, το κύριο λεξιλόγιο της σύγχρονης πολιτειολογικής θεωρίας και πολιτικής επιστήμης. Ο Βασίλης Μπετσάκος προσπάθησε με εμφανή φιλοπονία και μεθοδικότητα -και το επέτυχε- να μας παρουσιάσει το «αλφάβητο» αυτού του λεξιλογίου, αλλά και πολλών εφαρμοστικών του χρήσεων και λειτουργιών, και να δείξει αυτά τη θεμελιώδη οργανωτική λειτουργία του λόγου, εν προκειμένω του πολιτικού λόγου, σε σχέση με το διαρκές ζητούμενο της εναρμονισμένης και ισότιμης πολιτικής -αλλά και πάντα ανθρώπινης- συνύπαρξης. Έτσι επιτυγχάνει να μας δείξει και να μας κάνει να σκεφτούμε ξανά και το πόσο επίκαιρη είναι η αριστοτελική πρόταση, η οποία θέτει και τις προϋποθέσεις αυτής της συνύπαρξης: «το συζήν επί των ανθρώπων ως κοινωνείν λόγων και διανοίας» (*Ηθικά Νικομάχεια*, I 9, 117b11-12).

* Ο Στέφανος Δημητρίου είναι καθηγητής Πολιτικής Φιλοσοφίας στο Τμήμα Πολιτικής Επιστήμης και Ιστορίας του Πανεπιου Πανεπιστημίου